

De vigtigste af danske foretagne Rejser og Forskninger i Asien.

Af Oberst Emil Madsen.

(Fortsættes).

Adskillige danske har ogsaa i den nyere Tid, efter at Samfærdslen er bleven lettere, besøgt Indien. En af de første blandt dem, der har efterladt trykte Beretninger, er den senere Præst i Ølstykke K. E. Möhl, der fra 1831 en lang Tid var Missionær i Trankebar. Han har bl. a. givet en Skildring, ledsaget af et Kort, af Distriktet Trankebar¹⁾. Særlig fremtrædende er Beretningerne om de Rejser, Rejselivsskildrerer, Herr Peer Scavenius²⁾ har foretaget ca. 1895 og følgende Aar, og i hvilke han dels beskriver mange af de i Indien forekommende Templer og dels giver en Fremstilling af det kristelige Trosliv i det sydlige Indien, samt de indiske Trossamfund. Hans Bøger udmærker sig ved mange alvorlige, under Tiden måske vel dybtgaaende Betragtninger af de indiske Forhold, særlig Englændernes Stilling til Befolkningen³⁾.

Foranlediget ved, at hendes Mand efter Opholdet i Persien var blevet ansat i det indiske Udenrigsministerium, rejste Fru Agnete Læssøe i 1882 til Indien. Hun beretter særlig om et Ophold paa Rekreationsstedet Simla i Himalajabjærgene og om et længere Ophold i Admiral, hvor hendes Mand i 1887 havde faaet Ansættelse, og under hvilket hun fik Lejlighed til at overvære flere store Hindufester⁴⁾.

En særdeles tiltalende Rejsebeskrivelse er den, som angaar den Rejse, som Dr. phil. Harald Rasmussen⁵⁾ foretog sammen med sin Hustru i Indien fra Okt. 1893 til April 1894. Han besøgte særlig Ruinbyerne paa det n. Ceylon, der udmærker sig ved ejendommelige Mindesmærker, Sanatoriet Darjeeling og tilsidst de danske Missionsstationer i Santhalistan og en Del af de interessanteste Byer i Indien⁶⁾.

Den forhenværende Missionær, senere Klokker

¹⁾ Möhl, Breve fra Indien, Kbh. 1840. Død 1890.

²⁾ For Tiden bosat i Paris.

³⁾ Scavenius, Paa Malabarkysten, Kbh. 1897; Indiske Dage, Kbh. 1898.

⁴⁾ Agnete Læssøe, Et Glimt af Hindostan, Kbh. 1886; Haremsbesøg og Djungliliv i Rajputana, Kbh. 1893.

⁵⁾ Død 1904 som Skoleinspektør ved de forenede Kirkeskoler i København.

⁶⁾ Rasmussen, Mellem Singalesere og Hinduer, Kbh. 1895.

ved Sct. Stefanskirken i København, Andersen, har givet en Beskrivelse af en Rejse i Oksevojn fra Missionsstationen Siloam til det 30 Mile nordligere liggende Madras¹⁾.

Naturen og Folkelivet i Sydindien er skildret af Missionær, senere Klokker ved Thomas Kirken i København, A. Ihle, der udsendt af det danske Missionselskab tilbragte 12 Aar omtrent fra 1877 til 1889 især i en lille By ved Madras. Med et vist Vemod læser man hans Udtalelser om Tilstanden i Trankebar, som han fandt den, og om de derværende Minder fra den danske Tid²⁾.

Endelig maa endnu nævnes den Rejse gennem Indien, som daværende Ingeniørkaptajn, senere Oberst O. V. Hoskiær³⁾ foretog i 1875. Den forefaldt paa samme Tid, som den daværende Prins af Wales' Besøg i Indien, og Beretningen⁴⁾ om den indeholder derfor bl. a. en Del om de Festligheder, som Prinsens Besøg gav Anledning til.

Som Tilføjelse til det foregaaende maa endnu, inden der gaas over til Omtalen af Rejserne m. v. især i de østlige Dele af Asien, nævnes de Betragtninger over forskellige Egne af Palæstina, som Professor, Dr. theol. H. C. Scharling har fremsat i et udførligere Skrift angaaende denne Rejse, han som alt nævnt foran (S. 197) foretog i 1889. I dette Skrift⁵⁾, der hovedsagelig maa betragtes som rent videnskabeligt, og i hvilket ogsaa den foran omtalte Beskrivelse af Landskabet Hauran er optagen, har Professoren, foruden at give malende Skildringer fra Grækenland og Ægypten, især med stor Sagkundskab omhandlet visse Egne i Palæstina og blandt disse fremfor alle andre selve Staden Jerusalem. Særlig maa fremhæves det Afsnit af Bogen, der er betitlet Zions Bjærg og Davids Borg. Han har i dette indgaaende fremsat sine Forskninger angaaende det i den senere Tid meget omstridte Spørgsmaal, om Stedet for Davids, fra Jebusiterne

¹⁾ Andersen, Erindringer fra Indien, Kbh. 1893.

²⁾ Ihle, Under Sydkorset, Kbh. 1894.

³⁾ Død 1895.

⁴⁾ Hoskiær, Rejse i China, Japan og Indien, Kbh. 1880.

⁵⁾ Scharling, Rejsestudier fra Ægypten og Palæstina, Kbh. 1892.

erobrede Borg, der er et Kærnepunkt for Forstaaelsen af Jerusalems gamle Topografi, er at søge i den s. v. Del af Staden, paa dens nuværende næsthøjeste Punkt¹⁾, eller som det med stor Styrke er bleven gjort gældende af andre, blandt hvilke Professor, Dr. theol. F. Buhl, paa en noget lavere Højde i den S. Ø. Del af Staden.

Støttende sig særlig til Josephus, hvilken han betragter som den eneste Oldtidsforfatter, der bestemt angiver, hvor Davids Borg eller Zion laa, og i øvrigt til det ved Betragtningen af Stadens Højdeforhold fremgaade Indtryk, tager han med overbevisende Styrke Ordet for, at Zions Plads antagelig, som ogsaa Legenderne vil det, har været i den s. v. Del af Staden.

For enhver, der nærer Interesse for dette Spørgsmaal og over Hovedet for Jerusalems Udseende i gamle Dage, giver hans Skrift en vidtrækkende Oversigt over alt, hvad der er fremført for og imod til Afgørelsen af hint vigtige Spørgsmaal.

Af de østligere Lande er Siam det, hvor de fleste Danske har slaaet sig ned. Om dette Land har Walther Christmas givet en Beretning²⁾, der blandt andet omstændeligt omhandler de krigerske Begivenheder, der fandt Sted i 1893 ved Stridigheder mellem Frankrig og Siam. Mange danske, som i 1893 var i siamesisk Tjeneste eller i andre Forhold da opholdt sig i Siam, er nævnte i hans Beretning.

Ogsaa Rosenberg har givet en Skildring af Siam, hvor han befandt sig paa den Tid, da Krydserkorvetten Valkyrien indfandt sig dør. Han giver en interessant Beretning om Folkets Liv, Religion, Sæder og Skikke, og beretter omstændeligt om de danske, der har taget Ophold dør, samt deres Foretagender³⁾.

I 1908 har Admiral de Richelieu foretaget en Rejse til Siam, hovedsagelig i Anledning af Kong Chulalongkorns 40-Aars Regeringsjubilæum. Om Forholdene i hint Rige, hvor jo mange danske har store Interesser, foreligger der en særdeles læseværdig Beretning⁴⁾.

¹⁾ Det højeste Punkt i Staden ved det latinske Kloster i dens N. V. Hjørne er 2580' over Havet, S. V. Højen, hvor Zion antages at have været, 2530', Moria 2430', og den ovenfor nævnte S. Ø. Høj 2300'. Oliæhjerget er 2650'.

²⁾ Christmas, Et Aar i Siam, Kbh. 1894.

³⁾ Rosenberg, Siam og Danskerne i de hvide Elefanter Land. Kbh. 1900.

⁴⁾ I Dannebrog for 1. og 2. Januar 1909 Om selve Festlighederne har Rosenberg (i Dannebrog for 11. og 18. Januar 1900) givet Beretning.

Som en ren Fornøjelses- og Lystrejse fremtræder den ejendommelige Tur, som den unge Stamherre til Rathlousdal, v. Holstein Rathlou, har paabegyndt i Januar 1909, idet han med kun en Styrmand og to Sømænd, i Kragejollen Ørn, har begivet sig ud paa gennem Middelhavet og det røde Hav, at sejle Syd om Forindien til Ny Guinea, en Tur, der vil optage flere Aar¹⁾.

De østasiatiske Lande er blevene forholdsvis lidt berejste, naar der ses bort fra de Rejser, som er blevene foretagne og stadig foretages i Handelsinteresser. Flere Gesandtskabsrejser spiller her den vigtigste Rolle. Saaledes udsendtes 1861—63 den senere Krigs- og Marineminister V. R. Raasløff²⁾, som overordentlig Gesandt til Kina, og det lykkedes ham den 13. Juli 1863 i Tientsin at afslutte en meget gunstig Handelstraktat med Kina, ifølge hvilken danske Undersaatter fik samme Adgang til det kinesiske Rige som Frankrigs og Englands. I denne Traktat var det fastsat, at Ratifikationerne skulde udveksles inden et Aar fra Underskriftens Datum i Shanghai eller Tientsin. I April 1864 udsendtes i den Anledning daværende Viceadmiral Steen Andersen Bille. Han kunde ikke faa Ratifikationernes Udveksling udført i Shanghai, men maatte fortsætte til Tientsin, og da det heller ikke kunde ske her, vende tilbage til Shanghai, hvor da endelig Udvekslingerne fandt Sted den 29. Juli under ikke ubetydelige Vanskeligheder, af hvilke Billes Rejseberetning³⁾ giver en udførlig og interessant Fremstilling. Som Følge af Traktaten indsatte Bille de første danske Konsuler rundt om i de vigtigste kinesiske Havnebyer.

Af den danske Orlogsflaade er der i den nyere Tid foretaget enkelte Togter, der har berørt de østasiatiske Lande. Foruden som foran nævnt Galathea udførte Fregatten Tordenskjold et Togt i 1870—72, hvorom mere i det følgende. I Aarene 1899—1900 foretog Krydserkorvetten Valkyrien et lignende Togt. Dets Chef var Hans kgl. Højhed Prins Valdemar i Egenskab af Kommandør i Flaaden, og derhos befandt sig om Bord, i det mindste en Tid, Direktør i østasiatisk Kompagni, Etatsraad H. N. Andersen, Fabrikant J. L. Guildal (fh. Goldschmidt), Fabrikant A. Holmblad og Forfatteren C. A. Svedstrup. Den sidste har givet en livlig, velskreven

¹⁾ Dannebrog 29. Januar 1909.

²⁾ Død 1893.

³⁾ Steen Bille, Min Rejse til China, Kbh. 1865.

og smukt illustreret Skildring¹⁾ af sine Oplevelser samt af de besøgte Lande og Folk. Det betydningsfuldste Afsnit af Rejsen var Prins Valdemars Indtog og Ophold i Bangkok.

Om Bord paa en fransk Orlogsmænd deltog nuværende Kaptajn af Flaaden Henry Konow fra 1887 i halvjerde Aar i Skibets Farter ved Indiens, Bagindiens, Kinas, Japans og Koreas Kyster²⁾.

Ogsaa maa nævnes, at en dansk Mand, Fritz Holm, der formentlig har rejst som Korrespondent for et engelsk Blad og nu er bosiddende i New York, har genopfrisket Erindringen om den berømte Sten i Singanfu i Kina, der blev rejst i Aaret 781 e. K. af syriske Munke, som et Minde om Kristendommens Fremtrængen i Kina, derpaa blev glemt, atter opdaget 1623 (1625?), og hvoraf Herr Holm har skænket New York en nøjagtig Gengivelse i samme Slags Sten³⁾.

Det fortjener ogsaa at nævnes, at Rentier P. Kierulff, der i mange Aar har boet i Peking, har ydet store og værdifulde Gaver til vort etnografiske Museum.

Af sine farefulde Oplevelser og af Tildragelserne under Port Arthurs Belejring i Tidsrummet fra 28. April til 17. Novbr. 1904, har Lodskaptajn i russisk Tjeneste, Rönberg, givet en interessant Fremstilling⁴⁾.

Journalist Holger Rosenberg (Craal) foretog en Rejse i Siam, Birma, Kina og Japan i 1909, hvorom Efterretninger fremkom i Bladet Dannebrog. Han tiltraadte Hjemrejsen i det foregaaende Efteraar⁵⁾.

Det største Antal Rejser til Indien og Østasien er dog selvfølgelig blevne fremkaldte af Handelsinteresser.

Begyndelsen til dem skete som bekendt i den første Del af det 17. Aarhundrede. Omstændighederne var da særdeles gunstige for de danske til at faa fast Fod i Indien. Portugiserne Magt var brudt, efter at Philip II 1580 havde forenet Spanien og Portugal og udelukket Nederlænderne fra

at fortsætte Handelen paa Lissabon, og disse, som derved havde fundet sig foranledigede til at sende en Forsøgs-Ekspedition til Indien, gav sig da til mere og mere der at fortrænge Portugiserne og søgte fra 1609, da Vaabenstilstand havde standset Krigen med Spanien, at slutte Forbund med indiske Fyrster. Hollænderne kunde dog ikke alle Steder optræde kraftigt og havde intet imod, at de danske middelbart hjalp dem mod Portugiserne. Der havde været danske Sømænd med paa Hollændernes første Ekspedition til Ostindien, og ikke faa Hollændere traadte i dansk Tjeneste. Tilmed var Englændernes Foretagender i Indien lige i deres Begyndelse. Et Selskab angaaende Handelen paa dette Land var blevet dannet 1599, havde faat Dronning Elisabeths Godkendelse, og til Fordel for det var der blevet sendt et Gesandtskab til Stormogulen. Selskabet udvidedes Aar 1600 og foranstaltede da den første Rejse til Indien, hvor den første Koloni oprettedes med Stormogulens Tilladelse 1613 i Surat. Der var saaledes ikke mindre Udsigt for de Danske til at vinde Fordele i Indien end for de engelske.

Denne gunstige Tilstand mente Christian IV at burde benytte, og den 17. Marts 1616 oprettedes da det ostindiske Kompagni eller, som Kongen kaldte den indianske Seglation. Det vilde her føre for vidt at omhandle de skiftende Tilstande for dette Kompagni gennem Tiderne og de af dette førte Krige med indiske Fyrster, indtil det endelig 1843 opløste sig med det Resultat, at Aktionærerne kun fik udbetalt en Fjerdedel af Aktiernes Paalydende⁶⁾. Kun bør det her næppe forbigaaes, at Kompagniet til forskellige Tider erhvervede sig Filialer eller Loger udenfor Hovedstedet Trankebar. Saaledes i Bantam og Japara paa Java, Danne-margore ved Hooghlyfloden, paa et Sted, der kaldes Holjuur i Kina, i Mokka i Arabien, i Makassar, i Succadana og Mattan paa Borneo, i Masulipatnam, i Vizagapatnam og Bimalapatnam (alle tre paa Indiens Østkyst, paa ca. 16° 10', 17° 37' og 17° 52' n. Br.), i Pondichery, hvor det danske Flag

¹⁾ Svedstrup, De danskes Vej, Kbh. 1902.

²⁾ Konow, I Asiens Farvande, Kbh. 1891.

³⁾ Beretning om denne Sten findes i Athanasii Kircheri, China monumentis qua sacris qua profanis, Amsterdam 1667, S. 4. f. Se ogsaa bl. a. Parker, China and religion, London 1905, 128, samt Sirm, China and Chinese, London 1849, II, 188.

⁴⁾ Rönberg: Episoder fra Port Arthurs Belejring, Kbhvn. og Krist. 1906. Der omtales her den danske Ingeniør Fritz Petersen, som var den første, der opdagede Kullejerne ved den nuværende Mineby Vefantjen, 15 Mile N. Ø. for Port Arthur.

⁵⁾ I forskellige Numre af Dannebrog fra 15. Decbr. 1908.

⁶⁾ Se nærmere om det ostindiske, senere kaldet det asiatiske Kompagni, Kay Larsen, De dansk-ostindiske Koloniers Historie, Kbhvn. 1907, Bruun, Kjøbenhavn, I, 576, II 202, 326, 476, 722, III 39, 253—274, 353, 359, 444—477, 808—814. — Deuntzer, Af det kgl. asiatiske Kompagnis Historie (Nationaløkonomisk Tidsskrift 1908, 368—417). — Aktierne, der var udstedte til 500 Rigsdaler Courant, havde en Tid staaet i 2000, men gik alt i Slutningen af det 18. Aarhundrede ned til 410 (Høskjær I. c. 319). 1783 havde de givet 40 % i Udbytte,

vajede længe før det franske, i Balasore (ved den bengalske Bugt 21° 30' n. Br.), paa et Sted der findes kaldt Odewaj Terre (Oddeway torre, paa Malabarkysten), i Surat (paa Vestkysten, 21° 10' n. Br.), i Kalikut (paa Vestkysten) (11° 15' n. Br.), i Tannoor (ligeledes, 10° 58' n. Br.), i Golkonda, i Patna (ved Ganges, Ø. f. Benares), i Travancore og i det nærliggende Colleege (paa Vestkysten, tæt ved Kap Kamorin), i Serampur (Frederiksnagor) (ved Hooghly, N. f. Kalkutta), i Bangalore (ca. 37 Mil V. f. Madras) og i Portonovo (paa Østkysten, 7—8 Mile N. for Trankebar). Desuden forsøgte Handel paa de filippinske Øer, og der førtes Underhandlinger om Anlæg af lignende Etablissementer med Kongen af Siam og med flere Fyrster paa de malajske Øer, især med Kongen i Atsjin paa Sumatra. Alle disse Faktorer m. m. nedlagdes dog efterhaanden eller afhændedes eller toges især af Englænderne, indtil endelig de sidste Faktorer solgtes med Trankebar, som nævnt foran (S. 151).

Den første Rejse, der foretoges til bedste for Kompagniet, var den bekendte, der udførtes af Ove Gjedde fra Nov. 1618 til Marts 1622, og som fremkaldte Anlægget af Kolonien Trankebar (oprindelig Tarangambodi, med Fæstningen Dansborg. Denne Rejse er dog flere Steder saa omstændelig beskrevet, at der ikke her er Anledning til at berette om den¹⁾.

Som Følge af Ove Gjeddes Rejse begyndte derpaa en Række Farter for Kompagniets Regning

¹⁾ Kay Larsen, l. c.; Relation oc wisz Beretning fra de danske Skibe Elephanten, David, Christian, Kiøbenhaffn oc Jagten Øresund, Kbh. 1620; Thaarup, Hist. og stat. Efterretninger om det kgl. octrierede danske asiatiske Compagni (1. Hefte, 1618—1792) Kbh. 1824. — Schlegel Samlung zur dänischen Geschichte, I, Kbh. 1771, 2. S. 37—192; Henrichsøn, Ligprædikener, I, Kbh. 1706; Bruun, Kjøbenhavn I; Fenger, Den trankebarske Missions Historie, Kbh. 1843; Engelhardt, De dansk ostindiske Etablissemeters Historie (Gle. kgl. Samling Kv. Nr. 771 b), kritiseret i Fenger, Den trankebarske Missions Hist., Kbh. 1843, 14, Anm. 2 og i Det skandinaviske Literaturselskabs Skrifter X. 1805, 143. — Gjeddes Dagbog (i Rigsarkivet). Gjeddes Skrivekalendere har i sin Tid været i det kgl. Bibliotek (Gle. kgl. Samling Okt. Nr. 3624 og 3625); men findes der ikke nu. — Et Minde om Ove Gjeddes Rejse findes paa Rosenborg (se III. Tid, XLV. 1904, Nr. 37, S. 625. Se ogsaa Efterretninger om Marselis Boshouwer i D. Mag. 2, I; og Nogle Efterretninger om Wilhelm Leyel og den dansk-ostindiske Handel under hans Styrelse i Det skandinaviske Literaturselskabs Skrifter 1805, I, 142—169. Ogsaa en Regnskabsbog, der har tilhørt Prinsen af Migomme forefindes (Gle. kgl. Saml. Fol. Nr. 880).

i Begyndelsen især til Trankebar, senere især til Kina. Et ikke ringe Antal Beretninger om slige Rejser, udførte i Tidernes Løb, haves¹⁾.

Endvidere findes en Del kortfattede Beretninger om Skibes Afrejse og Ankomst m. m. i forskellige Numre af Tidsskriftet Den danske Mercurius, der begyndte at udkomme 1666.

¹⁾ Julius Clausen og P. Fr. Rist, Memoirer og Breve, VII. Islænderen Jon Olafssons Oplevelser som Ostindiefarer (1622—1626).

Rejse Beskrivelse til Ostindien Aar 1623 af Mads Rasmussen) siden Sognepræst til Vallensved (Gle. kgl. Samling Kv. Nr. 768).

Oberchirurgus Petri Cortemündes Rejse til Ostindien (til Java) med det danske Skib Oldenburg i Aarene 1672—75 (Museum 1893, I).

Skibsjournal for Skibet Phønix paa dets Rejse 1671—79 (paa hollandsk) (Kall, Fol. Nr. 85). Ekstrakter af Journaler, holdte paa forskellige Skibe til forskellige Tider, saaledes paa Phønix 1677—79, den flyvende Ulv 1681—83 og 1689—91, Antonette 1685—87, Charlotta Amalia 1691—93, Christianus V 1692—94, 1694—96 og 1696—98, Printz Friederich 1697—99, Anna Sophia af Danmark 1729—30, Printz Christian 1731—32, Prinsesse Lovise 1740—42, Kongen af Danmark 1740—41, Dronningen af Danmark 1739—42, Kronprintzen 1741—43. Sammen hermed findes et Søpas, dateret 1. Novbr. 1720 for Skibet Grev Laurvig (Thott, Fol. Nr. 512).

Hans Meslers Journal paa Rejsen fra Kiøbenhavn til Trankebar paa Skibet Cron Printzen af Danmark (1708—11). (Ny kgl. Samling Kv. Nr. 769).

Rasmus Orm, Skibet Dronning Anna Sophia, hendes korte, dog farlige Sejlads etc. (1721—23). (Nye kgl. Samling Kv. Nr. 770).

(I. H. Hansen) En kort Beskrivelse over Skibet Cron Printz Christians lykkelige gjorte Rejse baade til og fra China (1730—32). Kbh. 1760.

Skibsprotokoller, førte af Skibsassistenterne, paa forskellige Skibe i forskellige Aar fra 1733 til 1810, Skibsjournaler, førte af Kaptajnerne eller Styrmandene, tilsvarende fra 1734 til 1820, Negotic-, Kasse- og Hovedbøger for Kompagniets Skibe, holdte i Kanton fra 1733 til 1834. (I Landsarkivet for Sjælland m. m.).

Missionær Oluf Maderups Journal, holden paa Skibet Prinsesse Charlotta Amalia paa Rejsen fra Kjøbenhavn til Trankebar 1741. (I Oluf Bang, Samling af adskillige nyttige og opbyggelige Materier, Kbh. 1843).

Jens Boye, Journal paa den anden Reise til China med Skibet Dronningen af Danmark (1742—44). Kbh. 1745.

A. B. Eeg, Journal holden paa Reisen til Trankebar og Bengalen med det danske asiatiske Kompagnis Skib Grevinde Moltke (1768—70). Nye kgl. Samling Kv. Nr. 771).

Dagbog holden paa Skibet Kron Prindsen af Supercargo Richard Bentley paa dets Rejse 1802—03. (Nye kgl. Samling Okt. Nr. 443).

Dagbog holden paa Skibet Kron Prinsen paa dets Rejse til Kina 1802—03, paa Skibet Norge 1804—06 og paa Skibet Norden 1816—17 sammesteds hen. (Nye kgl. Saml. Okt. Nr. 512).

Om nogle enkelte Rejser, som foretoges af danske i fremmede Skibe og fremmed Tjeneste, haves ogsaa Beretninger. En af de tidligste af disse er den, som gælder Jens Mortensen Sveigaards Rejse til Ostindien 1670 til 1684. Hans Lyst til at se sig om i Verden bragte ham til allerede 1665 i en yngre Alder, at forlade sine Forældres Gaard og derpaa til i 1670 at tage Tjeneste hos det nederlandske, ostindiske Kompagni. Han opholdt sig i denne Tjeneste først som Soldat, siden som første Assistent, især paa Ceylon, men turede tillige meget om paa forskellige Skibe og kom saaledes til Indien, Java og en Gang til Maskat. Han har skrevet en omstændelig og efter Omstændighederne ret interessant Beretning¹⁾ om sine Oplevelser. Hist og her i den findes Notitser om Forhold, vedrørende da danske, ostindiske Kolonier. Tillige kan nævnes Bolling, Oost Indiske Reisebog, Kbh. 1678 og Kort og sandfærdig Journal af Anders Christensens lykkelige og ulykkelige Reise fra Christiania 1674, Kbh. 1728.

Det fremgaar af disse Beretninger, at Rejserne i det hele taget var langvarige, besværlige og farefulde. Ret hyppigt paa Udrejsen, stundom ogsaa paa Hjemrejsen foretrak Skibene at sejle Nord om Skotland fremfor gennem Kanalen, baade af Hensyn til Vejrforholdene og de politiske Forhold. De sidste var ofte ved Krigstilstand og de Forrettigheder, enkelte Magter gjorde Krav paa, til stor Ulempe. 1639 anholdt Spanierne saaledes Skibet Christianshavn ved Teneriffa under Paaskud af, at ingen maatte rejse til Ostindien uden spanske Undersaatter, og det blev først frigivet 1641, da Hannibal Sehested indtraf som Gesandt i Spanien, og med Kraft tog sig af Sagen.

Da det fra København, forud for Ove Gjeddes Flaade udsendte Skib, blev jaget af Portugiserne, saa at det maatte sættes paa Land, og nogle af Folkene toges til Fange, lod Portugiserne to af disse henrette. Det var heller ikke usædvanligt, at man i de spanske Havne tvang neutrale Magters Skibe til at foretage, hvad man kaldte Karavanature, i den spanske Regerings Tjeneste for ringe eller slet ingen Betaling. Dette afskrækkede de danske fra at anløbe spanske Havne.

Ogsaa de forskellige Magters Kapere var ofte meget nærgaaende, og hertil kom Frygten for tyrkiske Sørøvere, der huserede slem i en Del af

Atlantehavet. Undertiden blev Skibene, skønt disse i Reglen var udrustede baade med Kanoner og Haandvaaben og altid var rede til at optage en Kamp, derfor konvojerede af Orlogsmænd indtil de kanariske Øer, og under Krigene mellem Danmark og Sverig maatte Skibene i Reglen lægge sig i Havn i Norge, indtil der indtraf tilstrækkelig mange Orlogsmænd, der kunde føre dem sikkert hjem. Paa den anden Side var ej heller Indiefarerne meget nøjeregnende. Saaledes omtales flere Gange, f. Eks. paa selve Ove Gjeddes Rejse, at Skibene angreb Barker, der kom fra det røde Hav, og bemægtigede sig deres Gods. Skibene var ikke særlig sødygtige, og de maatte derfor ikke ganske sjældent allerede paa Udrejsen ty ind til en eller anden Havn i Norge for at blive underkastede en grundig Istandsættelse, inden de kunde vove sig videre, og det var ej heller aldeles sjældent, at man maatte stoppe et eller andet Sted undervejs for at skrabe Skibene. Den Rute, Skibene fulgte, var ej heller den mest farefri med Hensyn til Søulykker. Stor Frygt findes saaledes ofte, da man savnede Midler til at bestemme den opnaaede Længdegrad, fremsat angaaende Revet Abreilhos (Abreijos), en ca. 80 Mile lang Klipperække, der skyder sig ud fra Brasiliens Kyst paa ca. 10° n. Br., og som Skibene ofte paa Udrejsen kom meget nær. Naar Skibene havde passeret Kap, lagdes Vejen, i det mindste i det 17. Aarhundrede, op langs Afrikas Østkyst stundom gennem Farvandet mellem Fastlandet og Madagaskar, og de kom derved til at passere flere eller færre af Øgrupperne i det Strøg, saaledes Aldabra-Øerne, Amiranterne og Sechellerne indtil Socotora, hvorfra der først foretages Overfart over den arabiske Havbugt. Paa Vejen til Kina synes Skibene i Reglen at have sejlet gennem Sundastrædet, forbi Banca, tæt op til Pulo Condor ved Bagindiens Kyst (8° 4' n. Br.) og derpaa langs denne videre til Kanton. Nogle enkelte synes dog at have foretrukket Vejen Ø. om Borneo, forbi Philippinerne og Formosa. Det kan ikke undre, at der i Kompagniets Historie ikke faa Gange er Tale om Forlis og andre Søuheld, en enkelt Gang endog i det da rigtignok kun slet belyste og afmærkede Kattegat.¹⁾ Skibsfarten her og i Nord-søen ansaas for saa farlig, at man ofte tog en Lods

¹⁾ Længere frem i Tiden stillede Forholdene sig dog gunstigere. Fra 1772 til 1807 gik saaledes kun et Skib under, medens der i alt udførtes 52 Ekspeditioner; men der indtraf en Del Havarier.

¹⁾ Nye kgl. Saml. Fol. Nr. 134.

med fra København til England, hvor han land-sattes i Portsmouth.

Det værste var dog de Sygdomme, der i Reglen hærgede Besætningerne. Provianteringen led ofte, som det kunde ventes, af store Mangler. Naar Skibene havde passeret Berberiet, blev Øllet surt, og der maatte da i Stedet for uddeles Vand, stundom ogsaa lidt Vin; men selv med Vandforsyningen var det ofte meget smaat, og Skibene maatte i Reglen lægge til flere Steder for at forny den, saaledes paa Udrejsen ofte ved Porto Praja og Kap, paa Hjemrejsen ved Sct. Helena og Ascension. Hvor stærkt Sygdommene, af hvilke der især ofte nævnes Vattersot, kunde rase, ses f. Eks. af, at da Ove Gjeddes Flaade havde naaet Kap, havde den allerede haft 200 Døde, og da Skibet Perlen sejlede hjem 1624, maatte det efter at have overstaaet svære Storme paa Grund af Sygdom søge ind til Youghal i Irland og forblive der i 1 Aar og 22 Dage, inden det atter, efter at have modtaget Hjælp fra Kompagniet hjemme, kunde fortsætte Rejsen. Paa et af de i 1754 hjemvendende Skibe svandt Besætningen saaledes ind, at der i Kap med stor Bekostning maatte antages 40 hollandske Matroser. De danske Skibe var dog næppe uheldigere i disse Henseender end de hollandske. Det berettes saaledes, at der paa et hollandsk Skib, Vosmeyn, som det danske Skib Printz Friederich traf ved Kap paa dets Rejse 1695 til 1697, havde været 160 Døde, og at de øvrige af Besætningen, paa 4 Mand nær, var syge. Ogsaa i selve Indien var Dødeligheden stor. Saaledes døde i Vinteren 1623—24 omtrent $\frac{2}{3}$ af Besætningen paa Dansborg af Blodgang, omtrent 80 Mand, og i Mads Rasmussens Beretning siges, at fra 1619 til 1637 var der ordineret 22 Præster til den ostindiske Rejse, og af dem kom kun to tilbage. Ikke mindre fremgaar det af Beretningerne, at Disciplinen ofte var meget slap til Trods for de meget strenge Straffe, der jævnlig bragtes til Anvendelse, og for, at Skibsartiklerne ret ofte paa Rejsen blev oplæste og paany beedigede. Ikke sjældent var der mange Usøvante i Besætningerne, og til Skibsførere valgtes især i den tidligere Tid helst Hollændere, der havde tjent det hollandsk-ostindiske Selskab og derfor var kendte med Forholdene i Indien.

Rejsen fra Kjøbenhavn til Trankebar optog i gunstige Tilfælde 7—8 Maaneder, i ugunstige langt mere indtil $1\frac{1}{2}$ Aar. I Ostindien hengik ofte 3—4 Maaneder med at losse og lade, og Skibet behøvede

saa lige saa lang Tid til Hjemrejsen, som til Udrejsen, saa at den hele Rejse mindst varede henved 20 Maaneder. Som et sjældent Tilfælde anføres, at et Skib en Gang gjorde Rejsen frem og tilbage i $14\frac{1}{2}$ Maaned.

I den nyeste Tid har Handelen mellem Danmark og Asien atter faaet et betydeligt Opsving ved Oprettelsen af det østasiatiske Kompagni.

Det stiftedes 27. Marts 1897, idet en lille Kres af private Mænd, i Spidsen for hvilke stod Landmandsbankens Direktør Is. Glückstadt, tog Initiativet til under moderne Forhold og Former at genoptage det gamle asiatiske Kompagnis Virksomhed. Paa Grundlag af Anderson & Co.s vel indarbejdede Forretning begyndtes en direkte Dampskibsforbindelse mellem København og Østasien. Efterhaanden blev ogsaa andre Verdensdele dragne ind under Virksomheden, saaledes Sydafrika med Retur via Indien eller Sydamerika; dog var det altid Østasien, som Virksomheden fortrinsvis gjaldt.

For Øjeblikket omfatter Skibsfarten Dampere paa Ruten Evropa—Kina—Japan, paa Ruten Singapore—Bangkok, paa Ruten Evropa—Vestindien, mellem de vestindiske Øer, derhos nogle, der sejler paa Sydafrika, en Tankbaad herhjemme og Skibet Birma. Med Henblik paa Udvidelsen af Handelsvirksomheden deltog Kompagniet i Stiftelsen af det russisk-østasiatiske Kompagni i 1899, det fransk-østasiatiske Kompagni i 1902, det sydafrikanske Handelsselskab og Københavns Oliefabrik i 1903, og endelig overtog det i Efteraaret 1902 Ledelsen af det vestindiske Kompagni og optog dette i sig, samt gjorde i 1906 Skridt til Oprettelsen af Nørresundby Portland Cementfabrik. 1902 oprettedes en Filial i Singapore, som tillige omfatter Drift af Plantager i Malakka, og der findes saaledes nu Filialer, foruden der, i Bangkok og paa Sct. Thomas.

I Slutningen af 1900 oprettedes Shanghai-Filialen, som Forholdene dog nødte til at likvidere i 1904, tillige med de under samme oprettede Filialer i Hankov, Port Arthur, Newchvang og Dalny.

Virksomheden udvidedes i 1907 ved en Overenskomst med det nydannede svenske østasiatiske Kompagni, ved en af den siamesiske Regering subventioneret Fragt og Passagerlinie paa den østlige Side af Siambugten, og ved Anlæget ved Tringanu paa Malakka af en stor Kokosplantage til Fremstilling af Kopra. Endvidere er oprettet Agenturer i Nordkina og Sibirien.

I Kolombo har Selskabet deltaget i Oprettelsen

af The continental Trading Cp. Den af Selskabet anlagte Nørresundby Portland Cement Fabrik er bleven færdig i 1908. Der er sluttet Overenskomst med Trækompagniets hidtidige Aktionærer, og dette Selskab skal opskære og forhandle Træ fra østasiatisk Kompagni. Endelig har Kompagniet overtaget Tankanlægget i Frihavnen, og der er sluttet Kontrakt om Levering af Raolie fra Kilder paa Borneo.

Det er dog ikke her Stedet til at gaa videre ind paa en Fremstilling af dets særdeles udstrakte Virksomhed.¹⁾ Kun maa her fremdrages, at blandt de mange Rejser som Kompagniets Skibe har gjort, er den Rejse, som foretoges af Birma 1906—07, ført af Kaptajn C. Jensen, særlig fremtrædende. Skibet bragte nemlig da til Østasien et særdeles højstaaende Selskab. Ved dets Afrejse fra København førte det nemlig med sig om Bord Hs. kgl. Højhed Prins Valdemar, Hs. kgl. Højhed Prins Georg af Grækenland, Gehejmekonferensraad I. H. Deuntzer, Gehejmeetatsraad Is. Glückstadt, den svenske Bankdirektør K. Wallenberg med Frue og Datter, Havnekaptajn C. F. Drechsel, Prins Valdemars Adjutant, G. C. Amdrup, Forfatteren C. A. Svedstrup, Etatsraad H. N. Andersen med Datter, samt Frøken Ingeborg Blechingberg, og som Læge Dr. Hauch.

Skibet afgik fra København den 3. Okt. 1906, anløb Neapel og indtraf derefter i Port Said d. 26. Gennem det røde Hav ankom det til Bombay den 6. November. Det anløb derefter Kolombo, Singapore, Bangkok, hvor der gjordes et længere Ophold, fra d. 1. til 17. Decbr., Hongkong, hvor Julen fejredes, og det indtraf i Yokohama d. 1. Januar 1907. Det besøgte derpaa med en Dags Ophold

¹⁾ Se om denne kortfattet Oversigt over det østasiatiske Kompagnis Virksomhed i de første ti Driftsaar, Kbh. 1907; De danske Byerhverv, Kbh. 1904, 1. Hefte: Erichsen, Siam som Handelsland og det østasiatiske Kompagni Kbh. 1900; Love for Aktieselskabet Det østasiatiske Kompagni, Kbh. 1905; Kompagniets Regnskaber. — Blandt de Uheld, Kompagniet har haft, bør her vistnok særlig nævnes, at dets Skib Prinsesse Marie blev tilintetgjort af den russiske Hjelpekrydser Terek i Kinasøen den 22. Juni 1905 under den fejlagtige Forudsætning, at Skibet førte Krigskontrabande.

paa hvert Sted Kobe og Sjimonoeki og vendte saa hjemefter, anløbende med forholdsvis korte Ophold paa hvert Sted Shanghai, Soerabaia, Samarang og Batavia paa Java, kom dernæst atter tilbage til Singapore d. 30. Januar, anløb derefter Penang og Kolombo og naaede derpaa Suez d. 19. Februar. Efter tilsidst at have gjort et tre Dages Ophold i Marseille, var Skibet tilbage i København d. 15. Marts. Skibet besøgte saaledes alle de Pladser, hvor østasiatisk Kompagni har Forbindelser, og hvor det altsaa var ønskeligt, at en personlig Inspektion kunde foretages af den ledende Direktør, Etatsraad Andersen.

Det følger af sig selv, at store Æresbevisninger ofte blev de ombordværende til Del, saaledes især i Siam, hvor et stort Statslaan samtidig skulde forberedes, og hvor det vakte megen Forundring, at det ved kløg Forudberegning af Tid og Omstændigheder lykkedes at føre Skibet over den ellers hindrende Barre og op ad Floden, ved hvilken Bangkok ligger. Her aflagde Kongen et Besøg paa Skibet. Fra Singapore inspiceredes i Yohon paa Malakkas Sydspids en ny erhvervet Gummiplantage, som ledes af to danske. I Japan gjordes en hastig Tur gennem en Del af Landet for at bese forskellige Fabrikvirksomheder. Paa Java besøgte særlig Pladser, hvor der kunde knyttes lovende Forbindelser, og her besøgte desuden Chefen for det største Firma i de hollandske Besiddelser, et Selskab, der har store Sukkerplantager og talrige Dampere. Selskabets Plantager og Træskærerier besøgte, og Chefen lod det ikke mangle paa Festligheder til Ære for de besøgende, af hvilke Prinserne boede i hans Hjem. I Soerabaia besøgte den danske Læge Kofoed, der havde boet der længe og havde et Sanatorium i de nærliggende Bjerge. Paa Hjemvejen indtog Skibet Last i flere Havne, og havde tilsidst alt, hvad det kunde rumme. Overalt viste de paa de forskellige Pladser boende Grækere stor Begejstring for Prins Georg og hædrede ham baade med Gaver og paa andre Maader.¹⁾

¹⁾ Jvf. et Interview med en Deltager i Birmas Togt i Dannebrog for 8. Marts 1907.